

Üstün Yetenekli Çocuklar

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet BİLDİREN

4. Baskı

 PEGEM
AKADEMI

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet BİLDİREN

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR

ISBN 978-605-241-435-4
DOI 10.14527/9786052414354

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2018, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

4. Baskı: Eylül 2018, Ankara

Yayın-Proje: Ayşe Açıkgöz
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kuşcuoğlu
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Salmat Basım Yayıncılık Ambalaj Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Büyük Sanayi 1. Cadde 95/1 İskitler/ANKARA
Tel: 0312-3411020
Faks: 0312-3413050

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 26062

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet BİLDİREN

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Bildiren, 1999 yılında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümünden mezun olmuştur. Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı'nda öğretmen olarak göreve başlamıştır. 2001 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik bölümünde yüksek lisans eğitimine başlamış, 2003 yılında mezun olmuş ve aynı yıl İzmir ilinde Bilim ve Sanat merkezinde göreve başlamıştır. 2003-2012 yılları arasında Bilim ve Sanat Merkezinde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Birim Başkanı olarak görev yapmış ve üstün yetenekli çocukların tanınması ve eğitimleri üzerine çalışmalarını sürdürmüştür. Bu yıllar arasında üstün yetenekli çocukların tanınması ve eğitimlerine ilişkin Milli Eğitim Bakanlığı çalışmalarında görev almış, makaleler yayınlamış, ulusal ve uluslararası kongrelerde bildiriler sunmuştur. “Üstün Yetenekli Çocuklar” ve “Üstün Zekâlı Öğrencilerin Eğitimi ve Eğitsel Bilim Etkinlikleri” kitaplarını yayınlamıştır. 2012 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalında doktora eğitimine başlamıştır. 2016 yılında “Proje Temelli Yaklaşım Dayalı Hazırlanan Erken Müdahale Programının Üstün Yetenekli Çocukların Problem Çözme Becerisine Etkisi” adlı tezi ile doktora eğitimini tamamlamıştır. 2017 yılında Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Özel Yetenekliler Eğitimi Anabilim Dalında Yardımcı Doçent olarak göreve başlamıştır. 2017 yılında YÖK tarafından ilk kez verilen Sosyal ve Beşeri Bilimler alanında Yılın Doktora Tezi Üstün Başarı Ödülü'nü almıştır. Üstün yetenekli çocukların erken gelişim özellikleri, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimi, eğitimi, tanılama ölçekleri ve zekâ testleri, öğretmen eğitimi konularında çalışmaları bulunmaktadır. Halen Adnan Menderes Üniversitesi Özel Eğitim Bölüm Başkanlığını sürdürmektedir.

- *Bunun adı nedir Ada?*

- *Fil*

- *Peki bu nedir?*

- *Şempanze*

- *Peki bu?*

- *Antilop*

- *Senin bilmediğin bir şey var mı Ada?*

- *Ne bilmediğimi nerden bilebilirim ki?*

(Ada, 3 Yaş)

“ -...Öğretmenim geceleri uyuyamıyorum

- Neden Efe? Canımı sıkan bir durum mu var?

- Hayır Öğretmenim. Sadece aklımdaki soruyu bir türlü çözemiyorum.

- Hangi soruyu?

- Virüsler ile bakteriler arasında nasıl bir bağ var? Bu bağı kuramıyorum. Bu soru aklıma takılıyor ve uykum kaçıyor.”

(Efe, 5 yaş)

18. Yüzyıl Avrupa Tarih Atlasını Gerçek Sınırlara Göre Kendince Çizimi (Atacan, 14 yaş)

ÖN SÖZ

2003'te Bilim ve Sanat Merkezinde görev yapmaya başladığımda tanıştım farklı çocuklarla. Farklı özellikler, farklı düşünceler, farklı hayaller, farklı hedefler, farklı beklentiler; ancak diğer çocuklar gibi sonuçta onlar da çocuklar.

Bu farklılıklar, beraberinde farklı ihtiyaçlar gerektiriyor. Kritik düşünme, problem çözme ve karar verme yetenekleri, hızlı öğrenmeleri, geniş ilgi alanları, tutkulu bir şekilde odaklanmaları, sorgulayıcı tutumları, keskin gözlem güçleri, yaratıcı düşünceleri, risk almaları ve gelişmiş mizah anlayışları gibi özellikler kendini göstermekte. Ancak bu özelliklere rağmen üstün yetenekli çocukların öncelikle anlaşılması daha sonra desteklenmesi gerekiyor.

Üstün yetenekli çocukların potansiyellerini ortaya koyabilmesi için, "üstün yetenek" kavramının aileler ve öğretmenler tarafından anlaşılması önemlidir. Bu kavrama yönelik farkındalığın oluşması ilk olarak üstün yetenekli çocukların belirlenmesine katkı sağlayabilir. Özellikle üstün yetenekli çocukların erken yaşta ilgi, yetenek ve potansiyellerinin belirlenmesi, eğitimlerinde doğru kararların alınmasını ve geleceklerinin doğru yönlendirmesini destekler. Üstün yetenekli çocukların olabildiğince erken belirlenmesi; eğitim ortam ve programlarının düzenlenmesi, anne babanın ve öğretmenlerinin farkındalık düzeyinin artırılması ve bilinçlendirilmesi ile sağlanacaktır.

Potansiyelleri beslenmeyen çocukların üretkenliklerinin kaybolabileceği ve uyumsuzluklar yaşayabilecekleri araştırmalarda ileri sürülmektedir. Onlara uygun programların uygulanması, potansiyellerinin ortaya çıkmasındaki temel faktörlerden birini oluşturmaktadır. Günümüzde zengin uyarıcılarla beslenen çevrenin, yeteneklerin geliştirebilmesi için bir gereklilik olduğu ortadadır. Bugün her açıdan potansiyeline uygun bir eğitimden geçen üstün yetenekli çocukların, geleceğin liderleri, bilim adamları ve sanatçıları olabi-

lecekleri düşünülürse ailelerin ve öğretmenlerin bu konudaki rolü tartışmasız bir hal almaktadır.

Anne babalara, öğretmenlere, öğretmen adaylarına ve bu konuyla ilgilenen herkese “üstün yetenek” kavramıyla ilgili farkındalık oluşturabilmek için hazırladığım bu çalışmada, kavramı genişleterek açıklamak istedim. Çalışmayı ulusal ve uluslararası yapılan araştırmalarla ele alıp, üstün yetenekli çocukların etkinlik örnekleriyle desteklemeye çalıştım. Üstün yetenek kavramının anlaşılmasına ve bu çocukların desteklenmesine katkı sağlayabilirsem ne mutlu bana...

Çalışmayı hazırlarken eserlerinden ve bilimsel çalışmalardan yararlandığım, değerli bilim insanlarımıza, Bilim ve Sanat Merkezi öğretmenlerine ve hayata dair iyi bir şeyler yaptığımı hissettiren üstün yetenekli çocuklara ve ailelerine teşekkürü borç bilirim.

Eylül, 2018

Ahmet Bildiren

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	vii
Üstün Yetenekli Çocuklar.....	1
Aileler ve Öğretmenler İçin	1
Üstün Yetenek	1
Nedir Bu Zeka?	8
Üstün Yetenek Kuramları	14
Üçlü Çember Kuramı.....	14
Beşgen Kuramı.....	19
Gagne Modeli.....	20
Dabrowski'nin Aşırı Duyarlılık Alanları Yaklaşımı	21
Abraham Tannenbaum'un Üstün Yetenek Kuramı	22
Cohn'un Üstün Yetenek Kuramı.....	24
Taylor'un Çoklu Yetenek Kuramı	25
Üstün Yetenekli Olmak İçin Matematik Dehası Mı Olmak Gerekir?	26
Üstün Yeteneklilik Alanları	28
Genel Zihinsel Yetenek.....	28
Özel Akademik Yetenek	29
Yaratıcılık.....	30
Liderlik Alanında Üstün Yetenek	31
Psikomotor Alanda Üstün Yetenek	40
Güzel Sanatlarda Üstün Yetenek	41
Müzik	41
Drama	41
Sanat.....	42
Çocuğumun Üstün Yetenekli Olduğunu Nasıl Anlayabilirim?.....	44

Çocukluk	55
Yaratıcılıkla İlgili Özellikler	56
Öğrenmeyle İlgili Özellikler	57
Liderlik Özellikleri	57
Motivasyonla İlgili Özellikler	58
Üstün Yetenekli Çocukların Gelişim Özellikleri.....	59
Zihinsel Gelişim Özellikleri.....	59
Dil Gelişim Özellikleri.....	60
Bedensel Gelişim Özellikleri.....	63
Sosyal Gelişim Özellikleri	63
Kişilik Özellikleri.....	64
Çok Küçük Yaştan İtibaren Farklılık Gösterirler Mi?	66
Fiziksel Gelişimi	70
Dil Gelişimi	71
Zihinsel Gelişimi	72
Sosyal ve Duygusal Gelişimi	73
Bu Çocuklar Ergenliğe Nasıl Girer?.....	74
Ergenlik Dönemindeki Üstün Yetenekli Çocukların Özellikleri.....	76
Peki Ergenlik Döneminde Ortaya Çıkabilecek Sorunları Çözmek İçin Neler Yapmalısınız?	78
Ya Sorunlar.....	79
Üstün Yetenekli Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar	79
Üstün Yetenekli Çocuklarda Benlik Saygısı.....	86
Üstün Yetenekli Çocuklarda Mükemmeliyetçilik	92
Üstün Yetenekli Çocuklarda Mükemmeliyetçiliğin Olumsuz Etkilerinden Korunmak İçin Neler Yapabiliriz?.....	97
İki Kere Farklı Üstün Yetenekli Çocuklar	98
Üstün Yetenekli Çocuklarda Özel Öğrenme Güçlüğü.....	99
Öğrenme Güçlüğü Yaşayan Üstün Yetenekli Çocuklara Nasıl Yardım Edebiliriz?.....	101

Üstün Yetenekli Çocuklarda Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (Dehb)	101
Dehb'Li Üstün Yetenekli Çocuklara Nasıl Yardım Edebiliriz?	104
Üstün Yetenekli Çocukların Ailelerinin Sorunları	105
Aileler Neler Yapabilir?	108
Üstün Yetenekli Çocukların Belirlenmesi	111
Bireysel Zeka Testleri	117
Zeka Testlerinin Değerlendirilmesi Nasıl Yapılacak?	123
Farklı Bir Çocuğa Farklı Bir Eğitim Mi?	126
Üstün Yetenekli Çocuklar İçin Eğitim Modelleri	131
Üstün Yetenekli Öğrencilere Öğretim Stratejileri	135
Üstün Yetenekli Çocukların Eğitiminde Kullanılacak Materyal Seçimi	143
Üstün Yetenekli Çocuklara Eğitim Veren Öğretmenlerin Dikkat Etmesi Gereken Durumlar	144
Üstün Yetenekli Çocuklar İçin Ülkemizdeki Eğitim Kurumları	153
Bilim ve Sanat Merkezi (Bilsem)	154
Eğitim İlkeleri	155
Tanılama ve Yerleştirme	156
Aday Gösterme	156
Grup Tarama	157
Bireysel İnceleme	157
Kayıt ve Yerleştirme	157
Eğitim Programları	158
Uyum Dönemi	158
Destek Eğitim Dönemi	158
Bireysel Yetenekleri Fark Ettirici Dönem	159
Özel Yetenekleri Fark Ettirici Dönem	159
Proje Dönemi	159
Destek Eğitim Sınıfları	160

Fen Liseleri	160
Sosyal Bilimler Liseleri	161
Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri	162
Üyep (Üstün Yetenek Eğitim Programları)	162
Çocuk Üniversiteleri	166
Özel Okul Uygulamaları.....	166
Etkinlik Örnekleri	167
Bloom Taksonomisi	168
Bloom'un Taksonomisi	169
Beyin Fırtınası.....	171
Beyin Fırtınasıyla İlgili Fikirler	172
Yurtiçi Etkinlik Örnekleri	173
Yurtdışı Etkinlik Örnekleri	198
Geleceğe Baskı	198
Uçan Bela.....	199
Üşütük Komşular.....	199
Dinozor	200
Yukarı, Yukarı ve Uzağa.....	201
Kahin.....	201
Tekrar Tekrar.....	202
Yeni Araç	202
Hazine Avı Oyunu.....	203
Mars'a Yolculuk.....	203
Görünmez Adam.....	204
Kaynakça.....	205

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR

Aileler ve Öğretmenler İçin

ÜSTÜN YETENEK

“ ...Doğduğu günden beri akranlarına göre farklılıklar gözlemliyorduk. Aslında başta bize farklı gelmemişti ama gün geçtikçe yaptıkları dikkat çekmeye başladı. Erken konuştu, konuşmakla kalmadı çok güzel cümleler kurmaya başladı. Reklamalarda gördüğü logoları günler sonra gazetelerde hatırlayıp bize söylüyordu. 2 yaşında sayıları kullanıyordu. 3 yaşına doğru bazı kelimeleri okumaya başladı. Biz önce kelimeleri ezbere söylediğini zannedip fazla önemsemedik. Ancak 4 yaşına doğru bir hafta sonu gazetede okuduğunu görünce kulaklarımıza inanamadık. Bu başlarda çok hoşumuza gitmişti. Belleği inanılmazdı. Ancak gün geçtikçe endişelenmeye başladık. Artık soruların arkası gelmiyordu ve soruları mantıklı ve cevapsızdı. Her şeyi merak ediyor, merak ettiklerini anaokulunda arkadaşları veya öğretmenleri ile paylaşıyor ancak cevap bulamadığı için kendi başına oynuyordu. İlkokula başladığında da sorun iyice artmıştı. Okumaya daha önce geçtiği için sınıfta çok sıkılıyordu. Hatta bazı günler okula gitmek istemiyordu. Bildiği konularla ilgili çalışma yapmaktan, tekrar etmekten ve yazı yazmaktan çok sıkılıyordu...”

Bir anne